

Stresory rodzinne i motywacja do posiadania dziecka a stres rodzicielski matek

Family stressors and motivation to have a child as related to mothers' parental stress

Bogusława Lachowska^a, Marta Waluda^b

^a Prof. uczelni dr hab. Bogusława Lachowska, <https://orcid.org/0000-0002-6858-6314>,

Instytut Psychologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

^b Mgr Marta Waluda, <https://orcid.org/0009-0004-8040-3076>

Absolwent, Instytut Psychologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Abstrakt: *Wstęp:* Matki różnią się znacznie pod względem przystosowania psychologicznego do roli rodzicielskiej, przy czym niektóre są bardziej zestresowane niż inne. Niniejsze badanie miało na celu określenie roli stresorów rodzinnych związanych z relacją z dziećmi i z małżonkiem oraz motywacji do posiadania dziecka w przewidywaniu stresu rodzicielskiego matek. Projekt opiera się na teorii stresu rodzicielskiego oraz teorii autodeterminacji (self-determination theory, SDT). Zbadaliśmy, czy motywacja do posiadania dziecka odgrywa rolę pośredniczącą w związku stresorów rodzinnych ze stresem rodzicielskim matek. *Metoda:* Stres rodzicielski zbadano za pomocą Skali Stresu Rodzicielskiego (Parental Stress Scale, PSS; Berry, Jones, 1995). Motywację do posiadania dziecka zmierzono za pomocą Kwestionariusza Motywacji do Posiadania Dziecka (Motivation to Have a Child Scale, MCS; Brenning, Soenens, Vansteenkiste, 2015). Nasilenie trudnych doświadczeń w relacji z dzieckiem i z małżonkiem (stresorów rodzinnych) oceniono za pomocą Skali Stresorów Rodzinnych. W badaniu wzięło udział 99 matek pozostających w związku i posiadających na wychowaniu co najmniej jedno dziecko w wieku do 7 lat. W rodzinach badanych matek znajdowało się od jednego do siedmiorga dzieci. Analizy statystyczne przeprowadzono za pomocą modelowania równań strukturalnych (structural equation modeling, SEM). *Wyniki:* Stwierdzono, że sytuacje trudne w relacjach z dziećmi i małżonkiem zwiększają stres rodzicielski matek. Motywacja wewnętrzna i amotywnacja pośredniczą w efekcie, jaki sytuacje trudne w relacjach rodzinnych wywierają na stres rodzicielski. Sytuacje trudne w relacjach rodzinnych wiążą się ujemnie z motywacją wewnętrzną a dodatnio z amotywnacją. Motywacja wewnętrzna do posiadania dziecka wiąże się negatywnie ze stresem rodzicielskim, natomiast amotywnacja wiąże się ze stresem rodzicielskim pozytywnie. Nie stwierdzono związku motywacji zewnętrznej, identyfikowanej i introjektowanej ani ze stresem rodzicielskim, ani z sytuacjami trudnymi w relacjach rodzinnych (stresorami rodzinnymi). *Wnioski:* W konfrontacji ze stresorami, motywacja wewnętrzna do posiadania dziecka pełni rolę ochronną przed doświadczaniem stresu rodzicielskiego przez matki, amotywnacja natomiast stres ten nasila. Omówiono implikacje wyników dla przyszłych badań i interwencji klinicznych.

Słowa kluczowe: stres rodzicielski, motywacja do posiadania dziecka, teoria autodeterminacji, stresory rodzinne, matki

Abstract: *Introduction:* Mothers differ greatly in their psychological adjustment to parenting, with some mothers being more stressed than others. This study aimed to determine the role of family life stressors related to the relationships with children and spouse and motivation to have children in predicting parental stress for mothers. The project is based on the parental stress theory and the self-determination theory (SDT). We examined whether motivation to have children played a mediating role in the relationship between family stressors and mothers' parental stress. Method: Parental stress was measured using the Parental Stress Scale (PSS; Berry, Jones, 1995). Motivation to have a child was measured using the Motivation to Have a Child Scale (MCS; Brenning, Soenens, Vansteenkiste, 2015). The intensity of difficult experiences in the relationships with the child and with the spouse (family stressors) was assessed using the Family Stressors Scale. The study involved 99 mothers who were in a relationship and had at least one child up to 7 years of age. There were between one and seven children in their families. Statistical analyses were performed using structural equation modeling (SEM). *Results:* It was found that difficult situations in relationships with children and spouse increased mothers' parental stress. Intrinsic motivation and amotivation mediated the effect that difficult situations in family relationships had on parental stress. Difficult situations in family relationships were negatively related to intrinsic motivation and positively related to amotivation. Intrinsic motivation to have a child was negatively related to parental stress, while amotivation was positively related to that stress. Extrinsic, identified, and introjected motivations were associated neither with parental stress nor with difficult situations in family relationships (family stressors). *Conclusions:* In confrontation with stressors, intrinsic motivation to have a child plays a protective role against the experience of parental stress in mothers, while amotivation intensifies this stress. The implications of the results for future research and clinical interventions are discussed.

Keywords: parental stress, motivation to have a child, self-determination theory, family stressors, mothers

Wprowadzenie

Rodzicielstwo jest uznawane za jedno z najważniejszych w życiu człowieka źródeł pozytywnych doświadczeń (Więsyk, Lachowska, 2020). Obok badań potwierdzających tę tezę, nie brakuje jednakże badań ukazujących, iż zależność między rodzicielstwem a dobrostanem – nie tylko rodziców, ale i dzieci – jest bardzo złożona i niejednoznaczna (Jazłowska, Przybyła-Basista, 2019; Nelson, Kushlev, Lyubomirsky, 2014; Piotrowski, Bojanowska, Szczygieł, Mikołajczak, Roskam, 2023; Woolf, Sallis, Munafo, 2023). Wyniki dotychczasowych badań ukazują ponadto, iż matki różnią się między sobą ze względu na doświadczenia związane z rodzicielstwem (Qian, Mei, Tian, Dou, 2021). Wskazuje to na konieczność prowadzenia badań w tym obszarze, z uwzględnieniem różnych zmiennych psychologicznych. Prezentowane badanie wpisuje się w ten obszar zagadnień. Jego celem jest lepsze poznanie czynników wyjaśniających doświadczenia związane z rodzicielstwem, przy czym w tym badaniu uwagę skoncentrowano na kwestii stresu rodzicielskiego doświadczanego przez matki. Spośród czynników wyjaśniających stres rodzicielski doświadczany przez matki analizie poddano sytuacje trudne związane z relacją z dzieckiem oraz z relacją z małżonkiem.

1. Teoretyczne podstawy badanej problematyki

Stres rodzicielski definiowany jest jako reakcja psychologiczna (dystres) pojawiająca się wtedy, kiedy rodzice napotykają na związane z rolą rodzicielską wymagania, których nie są w stanie zrealizować, ponieważ nie posiadają wystarczających zasobów, takich jak na przykład energia, czas, umiejętności, które pozwoliłyby na realizację tych wymagań (Chung, Lanier, Wong, 2020; Deater-Deckard, 2014; Holly, Fenley, Kritikos, Merson, Abidin, Langer, 2019). Uważa się, że im więcej wymagań związanych z byciem rodzicem oraz im mniej zasobów, pozwalających na skuteczne radzenie sobie z nimi, tym bardziej dotkliwy jest stres rodzicielski (Pisula, Barańczuk, 2020). Stres narasta zatem w związku

z doświadczaniem stresorów (Rayce, Pontoppidan, Nielsen, 2020). Przyjmuje się, iż stres rodzicielski to zasadniczy czynnik wyjaśniający zachowania rodzica wobec dziecka, zwłaszcza zachowania niepożądane (Berry, Jones, 1995; Brown, Doom, Lechuga-Peña, Watamura, Koppels, 2020; Chung i in. 2020). Wpływa ponadto negatywnie na dziecko (Crnic, Gaze, Hoffman, 2005) oraz na jakość relacji z partnerem (Baldoni, Giannotti, Casu, Luperini, Spelzini, 2020; Garthus-Niegel i in., 2018).

Stres rodzicielski uznawany jest za zjawisko powszechne. Doświadczany jest przez rodziców dzieci w każdym wieku i w każdej kulturze (Louie, Cromer, Berry, 2017). Powszechność stresu rodzicielskiego i jego ogromne znaczenie wskazują na konieczność badań, pozwalających lepiej poznać i zrozumieć czynniki go wyjaśniające. W literaturze wymieniane są różne źródła stresu rodzicielskiego (Pisula, Barańczuk, 2020). Obok cech dziecka (Szymańska, Aranowska, 2019) wskazuje się na charakterystyki środowiska i rodziców (Brenning, Soenens, Mabbe, Vansteenkiste 2019). Podkreśla się, iż podczas badania rodzicielstwa ważne jest, aby wziąć pod uwagę czynniki kontekstowe (McGoron, Riley, Scaramella, 2020; Nachoum, Moed, Madjar, Kanat-Maymon, 2023). Za dobrze udokumentowany uważa się uszkadzający wpływ tego typu stresorów na funkcjonowanie rodziny, rozwój dzieci i zdrowie psychiczne rodziców (Li i in., 2022). Belsky (cyt. za: Taraban, Shaw, 2018) wskazuje, że wszystkie konteksty relacyjne mogą stanowić źródło stresu lub wsparcia, wpływając na zasoby rodzicielskie. W tym badaniu wzięto pod uwagę sytuacje trudne w życiu rodziny związane z relacją małżeńską i z relacją matki z dzieckiem.

W grupie czynników związanych z charakterystykami rodziców ostatnio badacze coraz więcej uwagi poświęcają znaczeniu motywacji do posiadania dziecka (Nelson i in., 2014). Decyzja dotycząca posiadania dziecka uznawana jest za jedną z najważniejszych i najbardziej znaczących decyzji w życiu człowieka, mających daleko idące implikacje (Cowan, Cowan, 2000). Decyzja ta ma wiele różnorodnych konsekwencji, nadal jednak niewiele wiadomo o tym, dlaczego ludzie decydują się mieć dzieci, a jeszcze

mniej wiadomo o konsekwencjach określonej motywacji (Nachoum, Moed, Madjar, Kanat-Maymon, 2021). W badaniach mających na celu określenie, dlaczego ludzie decydują się na to, by mieć dziecko, jako podłoże teoretyczne często przyjmowana jest teoria autodeterminacji (SDT) Ryana i Deciego (2000; 2019; Ntoumanis i in., 2021). SDT uznawana jest za makroteorię motywacji człowieka, przyjmującą wielowymiarowe spojrzenie na procesy motywacyjne w różnych dziedzinach życia, w tym także na te związane z rodzicielstwem (Nachoum i in., 2023). Teoria ta bierze pod uwagę nie tylko to, czy – ale także – dlaczego jednostki decydują się mieć dziecko (Ryan, Deci, 2000, 2017).

Ryan i Deci (2000; 2017) wyodrębniają trzy rodzaje motywacji, różniące się internalizacją motywów wywołujących działanie. Internalizacja stanowi proces uwewnętrzniania zewnętrznych czynników wywołujących zachowanie. W odniesieniu do motywacji oznacza to przechodzenie z motywacji zewnętrznej i amotywacji, do motywacji wewnętrznej (Ryan, Deci 2017; Vansteenkiste, Aelterman, De Muynck, Haerens, Patall, Reeve, 2018). Z każdym rodzajem motywacji związane są określone style regulacji, mieszczące się na kontinuum wyrażającym wzrastający poziom internalizacji i autonomii (Ryan, Deci, 2000; Vansteenkiste i in., 2018). Motywacja wewnętrzna wiąże się z regulacją wewnętrzną (ang. *intrinsic regulation*). Stylem regulacji przeciwnym do regulacji wewnętrznej jest brak regulacji (ang. *non-regulation*), odpowiadający amotywacji. Z kolei motywacja zewnętrzna obejmuje cztery style regulacji: zewnętrzną (ang. *external regulation*), introjektowaną (ang. *introjected regulation*), identyfikowaną (ang. *identified regulation*) i zintegrowaną (ang. *integrated regulation*).

Brak regulacji jest związany z całkowitym brakiem autonomii (Deci, Ryan, 2000). Osoba jest częścią wykonywanych czynności, lecz są one całkowicie poza jej wolą i nie są związane z jej intencją działania. Regulacja zewnętrzna jest nieco bardziej autonomiczna, ale łączy się z najmniejszym poziomem internalizacji ze wszystkich regulacji odpowiadających motywacji zewnętrznej. Działania podejmowane przy tym typie regulacji odczuwane są jako kontrolowane lub wyalienowane a umiejscowienie przyczynowości

postrzegane jest poza osobą. Działania wykonywane są w celu uzyskania nagrody lub uniknięcia kary. Kolejną formą jest introjekcja (Deci, Ryan, 2000). Dotyczy ona internalizacji zewnętrznej regulacji w jej pierwotnej formie. Działania podejmowane pod jej wpływem nadal występują ze względu na wywieraną presję, która jednakże pochodzi z wewnątrz, czyli od samej osoby. Często są one wykonywane w celu uzyskania poczucia dumy lub zminimalizowania lęku i poczucia winy. Zachowania nadal uznawane są za posiadające zewnętrzne umiejscowienie kontroli oraz za niezwiązane z Ja osoby. Mają one jedynie wzmocnić ego, pozwolić na wykazanie się zdolnościami i na utrzymanie poczucia własnej wartości (Deci, Ryan, 2000). Następną formą na kontinuum obrazującym poziomy internalizacji jest identyfikacja. Aktywność nadal jednakże stanowi środek do celu, a nie za cel sam w sobie. Ostatnią formą regulacji, mieszczącą się w obrębie motywacji zewnętrznej, jest integracja. Występuje, gdy zidentyfikowane regulacje są w pełni przyswojone, co oznacza, że zostały one ocenione i uzyskano ich zgodność z innymi wartościami i potrzebami jednostki. Podejmowane działania nadal są uznawane za zewnętrzne, ponieważ nastawione są na pewne wyniki i zewnętrzne cele, a nie na samą przyjemność z działania (Deci, Ryan, 2000). Są zbliżone do działań związanych z motywacją wewnętrzną, jednak stylem regulacji w pełni odpowiadającym motywacji wewnętrznej, jest regulacja wewnętrzna. Regulacja ta jest w pełni autonomiczna i zinternalizowana. Ma na celu uzyskanie przyjemności z działania, rozwój i naukę nowych umiejętności.

Określone w ten sposób rodzaje motywacji i odpowiadające im style regulacji odnoszone są do decyzji związanych z posiadaniem dziecka (Brenning i in., 2015). Amotywacja oznacza brak chęci posiadania dziecka. Łączy się z postrzeganiem pożądaných celów jako nieosiągalnych, z poczuciem braku kompetencji lub braku kontroli nad sytuacją. Może ujawniać się poprzez przewidywania kobiety, która jest w ciąży, że nie da sobie rady z wychowaniem dziecka lub poprzez niedostrzeganie wartości związanych z byciem matką. Regulacja zewnętrzna, jako styl regulacji mający na celu m.in. uniknięcie kary, może być związana z sytuacją, w której kobieta decyduje się na posiadanie dziecka po to, aby sprostać presji otoczenia lub zado-

wolić innych. Decyzja o posiadaniu dziecka podjęta ze względu na przewidywania, iż zostanie matką zwiększy poczucie własnej wartości, stanowi przejaw introjekcji. Kolejny styl regulacji, identyfikacja, występuje wtedy, kiedy kobieta uważa bycie rodzicem za ważny cel życiowy i z tego powodu postanawia zająć w ciążę. Regulacja zintegrowana występuje, gdy nastąpi połączenie wartości bycia matką, posiadania dziecka i zajścia w ciążę z innymi wyznawanymi przez daną osobę wartościami i na tej podstawie zrodzi się decyzja o byciu rodzicem. Regulacja wewnętrzna, która jest utożsamiana z motywacją wewnętrzną, pojawia się wtedy, gdy kobieta decyduje się zostać matką, ponieważ uważa, że opieka nad dzieckiem sprawi jej przyjemność a wychowanie go będzie dla niej interesującym wyzwaniem.

W tym badaniu postawiono pytanie o to, jaka jest zależność między stresorami związanymi z relacją matki z dzieckiem oraz z relacją małżeńską i motywacją do posiadania dziecka a stresem rodzicielskim matek. Postawiono także pytanie o to, czy motywacja mediuje efekt stresorów rodzinnych na nasilenie stresu rodzicielskiego matek.

2. Badania własne

2.1. Model koncepcyjny i hipotezy badawcze

W oparciu o koncepcję teoretyczną stresu rodzicielskiego, koncepcję motywacji do posiadania dziecka oraz wyniki dotychczasowych badań opracowano model koncepcyjny zależności między zmiennymi (Ryc. 1).

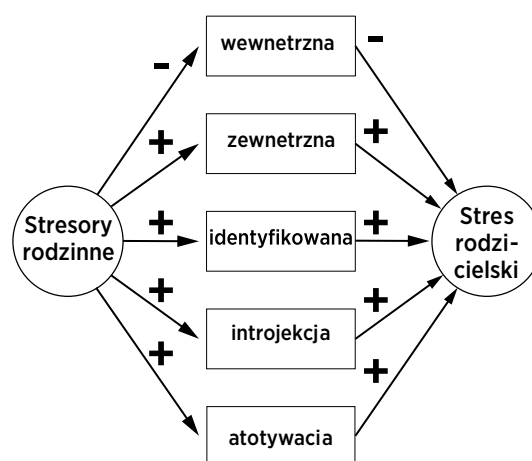
W modelu tym przyjmuje się, zgodnie z teorią stresu rodzicielskiego, iż stresory rodzinne (związane z relacją z dzieckiem i z małżonkiem) oddziałują na wielkość stresu rodzicielskiego doświadczanego przez matki, przyczyniając się do jego nasilenia. Przyjmuje się w nim ponadto, że efekt, jaki stresory rodzinne wywierają na stres rodzicielski matek, mediuje motywacja do posiadania dziecka. Oczekuje się zatem, iż:

H1. Matki, które doświadczają większej liczby stresorów związanych z relacjami z członkami rodziny, będą doświadczać większego stresu rodzicielskiego.

W ramach teorii autodeterminacji wyodrębniane są różne typy motywacji do posiadania dziecka, różniące się stopniem internalizacji. Badania oparte na SDT ukazują, iż z bardziej autonomicznym funkcjonowaniem wiąże się mniejsze narażenie na stres oraz lepsze radzenie sobie z wymagającymi wydarzeniami (Van Der Kaap-Deeder i in., 2019), także w okresie prenatalnym (Gugliandolo, Cuzzocrea, Costa, Soenens, Liga, 2021). Bardziej autonomiczna motywacja prowadzi do lepszego zdrowia psychicznego (Ryan, Deci, 2017; Nachoum, Kanat-Maymon, 2018). Ma także związek z lepszym przystosowaniem dzieci (Nachoum i in., 2021). Oczekuje się zatem, iż:

H2a. Im wyższy poziom motywacji wewnętrznej, tym niższy poziom stresu rodzicielskiego;

Motywacja zewnętrzna zawiera w sobie różne style regulacji, o różnym stopniu zinternalizowania (zewnętrzną, zidentyfikowaną, introjektowaną). Każdy z tych poziomów jest niższy niż w przypadku motywacji wewnętrznej. Doświadczenie motywacji zewnętrznej może być powiązane z odczuciem nudy,

Rys. 1. Model teoretyczny zależności między zmiennymi

stagnacji, niechęcią do działania, złości, z mniejszą przyjemnością, z mniejszym zainteresowaniem, gorszą wytrwałością, mniejszą kreatywnością, brakiem satysfakcji (Deci, Ryan, 2000). Powyższe rozważania pozwalają przewidywać, iż:

H2b. Im wyższy poziom motywacji zewnętrznej, introjektowanej i identyfikowanej, tym wyższy poziom stresu rodzicielskiego;

Amotywacja jest stanem braku motywacji i intencji do działania, wiąże się z poczuciem niekompetencji i brakiem kontroli nad sytuacją. Takie odczucia są jednym z czynników wzmagających doświadczenie stresu u rodziców (Pągowska, 2014). Oczekuje się zatem, iż:

H2c. Im wyższy poziom amotywacji, tym wyższy poziom stresu rodzicielskiego

W modelu koncepcyjnym zależności między zmiennymi (Rys. 1) przyjmuje się ponadto, że:

H3. Efekt, jaki stresory rodzinne wywierają na stres rodzicielski matek, będzie mediowany przez motywację matek do posiadania dziecka.

2.2. Metoda badania

2.2.1. Narzędzia pomiaru zmiennych

Stres rodzicielski zmierzono za pomocą Skali Stresu Rodzicielskiego, będącej polskojęzyczną wersją *The Parental Stress Scale* (Berry, Jones, 1995). Jest to powszechnie stosowane i uznane narzędzie pomiaru stresu związanego z byciem rodzicem (Lachowska, 2021; Matuszczak-Świgoń, Bakiera, 2023; Nielsen, Pontoppidan, Rayce, 2020). Wyniki wyższe w tej skali wiążą się z mniejszą wrażliwością rodzicielską w relacji z dzieckiem, z gorszym zachowaniem dziecka oraz z gorszą jakością relacji między rodzicem a dzieckiem (Berry, Jones, 1995). Wersja oryginalna składa się z 18 stwierdzeń, do których osoba badana ustosunkowuje się na pięciostopniowej skali odpowiedzi typu Likerta, określając, jak bardzo zgadza się z opisem

zamieszczonym w stwierdzeniu (1 – zdecydowanie się nie zgadzam; 5 – zdecydowanie się zgadzam). Wyniki mieszczą się w przedziale 18-90. Wynik wyższy wskazuje na większy stres rodzicielski. Polska wersja skali posiada potwierdzoną trafność oraz satysfakcjonującą rzetelność mierzoną za pomocą wskaźnika α Cronbacha (w tym badaniu $\alpha = 0,85$).

Motywację do posiadania dziecka zmierzono za pomocą Kwestionariusza Motywacji do Posiadania Dziecka (the Motivation to Have a Child Scale MCS) (Brenning i in., 2015). Jest to narzędzie uznane i szeroko stosowane (Gugliandolo i in., 2021; Nachoum i in., 2021). Jego podstawą teoretyczną jest teoria autodeterminacji Ryana Deciego (2017). Skala może być stosowana do badania kobiet będących matkami i kobiet nie posiadających jeszcze dzieci. Skala obejmuje 20 stwierdzeń, po cztery stwierdzenia w każdej z pięciu podskal: motywacji wewnętrznej, zidentyfikowanej, introjektowanej, zewnętrznej oraz amotywacji. Osoba badana określa, w jakim stopniu zgadza się z podanymi stwierdzeniami, mówiącymi o powodach posiadania dziecka. Odpowiedzi zaznacza na skali odpowiedzi typu Likerta, gdzie 1 oznacza, iż „wcale się nie zgadza”, a 5 – iż „zgadza się całkowicie”. Wynik możliwy do uzyskania w każdej z podskal mieści się w przedziale od 4 do 20. Wynik wyższy wskazuje na większe nasilenie danego rodzaju motywacji. Skala posiada potwierdzoną trafność i rzetelność. Rzetelność poszczególnych podskal mierzona za pomocą współczynnika alfa Cronbacha jest satysfakcjonująca i w tym badaniu wynosi dla skali motywacji: wewnętrznej $\alpha = 0,89$; identyfikowanej $\alpha = 0,86$; introjektowanej $\alpha = 0,81$; zewnętrznej $\alpha = 0,88$; amotywacji $\alpha = 0,80$.

Nasilenie stresorów rodzinnych, związanych z trudnymi doświadczeniami w relacji z dzieckiem i w relacji z małżonkiem, oceniono za pomocą Skali Stresorów Rodzinnych. Skala ta zawiera stwierdzenia mówiące o tego typu sytuacjach (np. choroba dziecka, trudności dziecka w nauce, trudności dziecka w relacjach z rówieśnikami, konflikty w relacji z małżonkiem, przemoc małżeńska) (Lachowska, 2021). Osoba badana w odniesieniu do każdego stwierdzenia określa, czy doświadczyła danej sytuacji. Odpowiedź „tak” kodowano jako wystąpienie danego doświadczenia i przyznawano jej jeden punkt.

Zsumowanie odpowiedzi pozwoliło na utworzenie wskaźnika stresorów. Wynik wyższy wskazuje na większą liczbę doświadczeń danego typu.

3. Wyniki badania

3.1. Charakterystyka demograficzna badanej grupy matek

Średnia wieku kobiet, które uczestniczyły w badaniu, wynosiła $M = 35,85$ ($SD = 4,53$) a średnia stażu ich związku wynosiła $M = 10,47$ ($SD = 4,46$). Spośród badanych 90,9% kobiet pozostawało w związku sformalizowanym. Zdecydowana większość badanych matek była aktywna zawodowo (80,8%) oraz posiadała wykształcenie wyższe (90,9%). Większość

osób w badanej grupie (83,8%) pochodziła z dużych miast, o liczbie mieszkańców przekraczającej 100 tys. W rodzinach badanych matek znajdowało się od jednego do siedmiorga dzieci. Dzieci były w wieku od 1,6 roku do 13 lat. Średnia wieku dzieci wynosiła $M = 5,69$ ($SD = 2,44$), przy czym w każdej rodzinie było co najmniej jedno dziecko w wieku do 7 lat.

3.2. Wyniki dwuzmiennowych analiz korelacyjnych

W tabeli 1. przedstawiono statystyki opisowe rozkładu zmiennych oraz wartość współczynników korelacji r – Pearsona między tymi zmiennymi (Brzeziński, 2019).

Korelacje dwuzmiennowe ukazują, iż stres rodzicielski jest w istotnym umiarkowanym dodatnim związku z amotywacją a w ujemnym związku z motywacją wewnętrzną. Nasilenie sytuacji trudnych

Tabela 1. Statystyki opisowe rozkładu zmiennych i wartość współczynników korelacji między zmiennymi

Zmienna	M	SD	Zakres wyników	1	2	3	4	5	6
1.Stres rodzicielski	37,57	9,13	18-69	-	-	-	-	-	-
2.Motywacja wewnętrzna	16,58	4,34	4-20	-0,36***	-	-	-	-	--
3.Motywacja identyfikowana	14,29	4,71	4-20	-0,18	0,24*	-	-	-	-
4. Motywacja introjektowana	8,48	4,26	4-19	-0,06	0,34***	0,44***	-	-	-
5.Motywacja zewnętrzna	5,50	2,85	4-20	0,02	0,01	0,16	0,49***	-	-
6. Amotywacja	4,75	1,97	4-15	0,48***	-0,15	-0,14	0,06	0,24*	-
7. Stresory rodzinne	1,30	1,28	0-6	0,18	-0,25*	-0,09	-0,12	0,01	0,19

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

Tabela 2. Standaryzowane efekty bezpośrednie oraz całościowe (pośrednie)

Rezultat:	Standaryzowane β	Dolna granica 95% przedziału ufności	Górna granica 95% przedziału ufności
Efekt całościowy, pośredni:			
Sytuacje trudne w życiu rodziny → stres rodzicielski	0,16**	0,065	0,264
Efekt bezpośredni:			
Sytuacje trudne w życiu rodziny → motywacja wewnętrzna	-0,25*	-0,436	-0,036
Sytuacje trudne w życiu rodziny → amotywacja	0,19**	0,048	0,351
Motywacja wewnętrzna → stres rodzicielski	-0,30**	-0,474	-0,143
Amotywacja → stres rodzicielski	0,44**	0,198	0,633

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

w relacjach rodzinnych (stresorów rodzinnych) wiąże się ujemnie z motywacją wewnętrzną. Motywacja wewnętrzna jest dodatnio, ale słabo, skorelowana z motywacją identyfikowaną i introjektowaną. Motywacja zewnętrzna jest dodatnio i umiarkowanie skorelowana z motywacją introjektowaną i dodatnio oraz słabo z amotyacją. Zależność między motywacją identyfikowaną i introjektowaną jest dodatnia.

3.3. Wyniki analiz za pomocą modelowania równań strukturalnych

W analizach zastosowano modelowanie równań strukturalnych (SEM) zgodnie z rozwiązaniem proponowanym w programie AMOS 28 (Arbuckle, 2019) w pakiecie SPSS 28. SEM pozwala na określanie, czy sformułowany a priori model ma poparcie w danych empirycznych. Daje możliwość testowania hipotetycznych związków przyczynowo-skutkowych między zmiennymi oraz testowania efektów pośrednich. W przeprowadzonych analizach testowano model zbudowany na podstawie wiedzy teoretycznej (Rys. 1). W związku z tym, iż zmienne latentne uwzględnione w modelu były mierzone za pomocą skal składających się z wielu pozycji, pomiar zagregowany traktowano jako zmienną jawną. Sprawdzono, czy jest spełniony warunek agregacji itemów, a mianowicie to, czy pozycje w obrębie każdej skali tworzą jeden wymiar, czyli czy są miarami jednego konstruktów. W przypadku wykorzystanych skal wyniki przeprowadzonych analiz pozwalają przyjąć, iż warunek ten został spełniony. Dla oceny dopasowania modelu zastosowano funkcje rozbieżności oparte na statystyce χ^2 (CMIN, CMIN / DF) oraz miary dopasowania modeli: SRMR (wystandaryzowany średni pierwiastek kwadratowy reszt) i RMSEA (pierwiastek średniego kwadratu błędu aproksymacji), które są rekomendowane w literaturze (Xia, Yang, 2019). Przyjęto na podstawie literatury, że o dobrym dopasowaniu modelu teoretycznego i danych empirycznych świadczą wartości: $RMSEA < 0,1$; $SRMR < 0,1$. Wykorzystano metodę największej wiarygodności (ML). W tym badaniu wygenerowano 600 próbek bootstrapowych w celu uzyskania bootstrapowego przedziału ufności.

Uzyskane wskaźniki dopasowania (po usunięciu ścieżek nieistotnych statystycznie) pozwalają stwierdzić, iż model zależności między stresorami związanymi z relacjami rodzinnymi a stresem rodzicielskim dobrze pasuje do macierzy wariancji i kowariancji, co pozwala uznać go za użyteczne odwzorowanie rzeczywistości [$\chi^2(1) = 0,067$; $p = 0,796$; $CMIN/df = 0,067$; $AGFI = 0,997$; $RMSEA < 0,001$ ($LO < 0,001$; $HI = 0,171$); $SRMR = 0,0065$]. W tabeli 2. podano standaryzowane współczynniki ścieżkowe i 95% przedziały ufności.

Wyniki analiz ukazują, że sytuacje trudne związane z relacjami rodzinnymi (stresory rodzinne) wywierają pośredni efekt na stres rodzicielski matek, mediowany przez efekt, jaki wywierają na motywację wewnętrzną i amotyację. Matki, które mają więcej negatywnych doświadczeń związanych z relacją z dziećmi i z małżonkiem, doświadczają większego stresu rodzicielskiego (standaryzowany efekt całkowity = 0,16; $p \leq 0,01$) wtedy, kiedy doświadczenia te zmniejszą motywację wewnętrzną do posiadania dziecka (standaryzowany efekt bezpośredni = -0,25; $p \leq 0,05$), natomiast zwiększają amotyację (standaryzowany efekt bezpośredni = 0,19; $p \leq 0,01$). Negatywne doświadczenia związane z relacjami rodzinnymi oddziałują na stres rodzicielski matek wyłącznie pośrednio, poprzez efekt wywierany na motywację wewnętrzną i amotyację. Nie stwierdzono, by doświadczenia te wywierały bezpośredni efekt na stres rodzicielski matek, niezależny od efektu wywieranego na motywację. Motywacja wewnętrzna wywiera negatywny efekt na stres rodzicielski matek (standaryzowany efekt bezpośredni = -0,30; $p \leq 0,01$), natomiast amotyacja wywiera efekt pozytywny (standaryzowany efekt bezpośredni = 0,44; $p \leq 0,01$). Efekt, jaki sytuacje trudne w relacjach z członkami rodziny wywierają na motywację wewnętrzną jest istotnie większy niż efekt pozytywny wywierany na amotyację (iloraz krytyczny = 2,982). Z kolei efekt wywierany przez amotyację na stres rodzicielski jest istotnie większy niż ten wywierany przez motywację wewnętrzną (iloraz krytyczny = 6,555). Doświadczenia negatywne związane z relacjami rodzinnymi i motywacja wewnętrzna oraz amotyacja wyjaśniają razem 32% zmienności stresu rodzicielskiego.

Dyskusja wyników

Celem badania było określenie znaczenia sytuacji trudnych związanych z relacjami z członkami rodziny (z dziećmi i małżonkiem) oraz motywacji do posiadania dziecka w wyjaśnianiu stresu rodzicielskiego matek. Pod uwagę wzięto pięć typów motywacji, wyodrębnionych w ramach teorii autodeterminacji. Zgodnie z oczekiwaniami, negatywne doświadczenia matek związane z ich relacjami z członkami rodziny, wywierają efekt na stres rodzicielski przyczyniając się do jego wzrostu. Zgodnie z oczekiwaniami zależność ta jest mediowana przez motywację do posiadania dziecka. Stwierdzono, iż rolę mediatora pełni jedynie motywacja wewnętrzna i amotywacja. Doświadczenie sytuacji trudnych w relacjach z członkami rodziny wiąże się z większym stresem rodzicielskim wtedy, kiedy przyczynia się do większej amotywacji i do mniejszej motywacji wewnętrznej. Stwierdzono, iż amotywacja sprzyja występowaniu stresu rodzicielskiego, motywacja wewnętrzna natomiast wiąże się z mniejszym stresem rodzicielskim. W badaniu własnym stwierdzono, iż w konfrontacji z wymaganiami związanymi z relacjami wewnątrzrodzinnymi, motywacja wewnętrzna do posiadania dziecka pełni rolę ochronną przed doświadczaniem stresu rodzicielskiego przez matki, amotywacja natomiast stres ten nasila. Wyniki badania są zgodne z wynikami innych badań (np.

Nachoum, Kanat-Maymon, 2018), w których potwierdzono znaczenie motywacji wewnętrznej jako czynnika odporności w obliczu trudnych wydarzeń.

Trudności związane z relacjami z członkami rodziny wywierają efekt na stres rodzicielski jedynie poprzez motywację do posiadania dziecka: wewnętrzną i amotywację. Wbrew oczekiwaniom nie potwierdzono efektu motywacji zewnętrznej, introjektowanej i zintegrowanej na stres rodzicielski. Nie potwierdzono także związku tych typów motywacji z doświadczaniem sytuacji trudnych w relacjach rodzinnych.

Badania motywacji do posiadania dziecka wymagają kontynuacji. Wyniki ostatnio przeprowadzonych badań wskazują, iż znaczenie może mieć nie tylko własna motywacja, ale także motywacja partnera (Nachoum, Kanat-Maymon, 2018).

Wyniki analiz ukazują na duże znaczenie typu motywacji do posiadania dziecka w wyjaśnianiu stresu rodzicielskiego. Wskazuje to na konieczność działań mających na celu kształtowanie motywacji wewnętrznej do posiadania dziecka. Interwencje mające na celu wzmacnianie motywacji autonomicznej podejmowane są w różnych obszarach aktywności człowieka, przynosząc tam pozytywne rezultaty (np. Gillison, Rouse, Standage, Sebire, Ryan, 2019; Ntoumanis i in., 2021; Ryan, Ryan, Di Domenico, Deci, 2019). Warto te pozytywne doświadczenia wykorzystać w obszarze związanym z motywacją rodzicielstwa.

Bibliografia

- Arbuckle, J.L. (2019). *IBM SPSS AMOS 26 User's Guide*. Amos Development Corporation. (from:) https://www.ibm.com/docs/en/SSLVMB_26.0.0/pdf/amos/IBM_SPSS_Amos_User_Guide.pdf (access: 12.05.2023).
- Baldoni, F., Giannotti, M., Casu, G., Luperini, V., Spelzini, F. (2020). A dyadic study on perceived stress and couple adjustment during pregnancy: The mediating role of depressive symptoms. *Journal of Family Issues*, 41(11), 1935–1955. <https://doi.org/10.1177/0192513X20934834>
- Berry, J.O., Jones, W.H. (1995). The Prenatal Stress Scale: Initial psychometric evidence. *Journal of Social and Personal Relationship*, 12(3), 463–472. <https://doi.org/10.1177/0265407595123009>
- Brenning, K., Soenens, B., Mabe, E., Vansteenkiste, M. (2019). Ups and downs in the joy of motherhood: Maternal well-being as a function of psychological needs, personality, and infant temperament. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*, 20(1), 229–250. <https://doi.org/10.1007/s10902-017-9936-0>
- Brenning, K., Soenens, B., Vansteenkiste, M. (2015). What's your motivation to be pregnant?: Relations between motives for parenthood and women's prenatal functioning. *Journal of Family Psychology*, 29(5), 755–765. <https://doi.org/10.1037/fam0000110>
- Brown, S.M., Doom, J.R., Lechuga-Peña, S., Watamura, S.E., Koppels, T. (2020). Stress and Parenting during the Global COVID-19 Pandemic. *Child Abuse and Neglect*, 110(2). <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104699>
- Brzeziński, J. (2019). *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Chung, G., Lanier, P., Wong, P.Y.J. (2020). Mediating effects of parental stress on harsh parenting and parent-child relationship during coronavirus (COVID-19) pandemic in Singapore. *Journal of family violence*, 37(5), 801–812. <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00200-1>
- Cowan, C., Cowan, P. (2000). *When partners become parents: The big life change for couples*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

- Crnic, K.A., Gaze, C., Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behaviour at age 5. *Infant and Child Development*, 14(2), 117-132. <https://doi.org/10.1002/icd.384>
- Deater-Deckard, K. (2014). *Parenting Stress: Current Perspectives in Psychology*, New Haven: Yale University Press.
- Garthus-Niegel, S., Horsch, A., Handtke, E., von Soest, T., Ayers, S., Weidner, K., Eberhard-Gran, M. (2018). The Impact of Postpartum Posttraumatic Stress and Depression Symptoms on Couples' Relationship Satisfaction: A Population-Based Prospective Study. *Frontiers in psychology*, 9, 1728. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01728>
- Gillison, F.B., Rouse, P., Standage, M., Sebire, S.J., Ryan, R.M. (2019). A meta-analysis of techniques to promote motivation for health behaviour change from a self-determination theory perspective. *Health Psychology Review*, 13(1), 110-130. <https://doi.org/10.1080/17437199.2018.1534071>
- Gugliandolo, M.C., Cuzzocrea, F., Costa, S., Soenens, B., Liga, F. (2021). Social support and motivation for parenthood as resources against prenatal parental distress. *Social Development*, 30(4), 1131-1151. <https://doi.org/10.1111/sode.12521>
- Holly, L.E., Fenley, A.R., Kritikos, T.K., Merson, R.A., Abidin, R.R., & Langer, D.A. (2019). Evidence-Base Update for Parenting Stress Measures in Clinical Samples, *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 48(5), 685-705.
- Jazłowska, A., Przybyła-Basista, H. (2019). Doświadczanie stresu i odnajdywanie pozytywnych aspektów rodzicielstwa w kontekście wychowywania dziecka z niepełnosprawnością intelektualną. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 18 (2), 76-105.
- Lachowska, B. (2021). The threat of coronavirus perceived by the mother and her experiences related to the pandemic versus her relationship with the child. *Quarterly Journal Fides et Ratio*, 3(47), 476-492. <https://doi.org/10.34766/fetr.v47i3.919>
- Louie, A.D., Cromer, L.D., Berry, J.O. (2017). Assessing parenting stress: Review of the use and interpretation of the Parental Stress Scale. *The Family Journal*, 25(4), 359-367. <https://doi.org/10.1177/106648071773134>
- Li, S., Xu, Q., Xie, J., Wang, L., Li, H., Ma, L., Xia, R. (2022). Associations of parenting daily hassles with parents' mental health during the COVID-19 school closure. *Social Science & Medicine*, 311, 115301. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.115301>
- McGoron, L., Riley, M.R., Scaramella, L.V. (2020). Cumulative socio-contextual risk and child abuse potential in parents of young children: Can social support buffer the impact?. *Child and Family Social Work*, 25(4), 865-874. <https://doi.org/10.1111/cfs.12771>
- Matuszczak-Świgoń, J., Bakiera, L., (2023). Psychometric Properties of the Polish Version of the Parental Stress Scale. *Annals of Psychology*, 26(1), 23-46. <https://doi.org/10.18290/rpsych2023.0002>
- Nachoum, R., Kanat-Maymon, Y. (2018). Spouses' prenatal autonomous motivation to have a child and postpartum depression symptoms. *Journal of Clinical Psychology*, 74(10), 1808-1819. <https://doi.org/10.1002/jclp.22630>
- Nachoum, R., Moed, A., Madjar, N., Kanat-Maymon, Y. (2021). Prenatal childbearing motivations, parenting styles, and child adjustment: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 35(6), 715-724. <https://doi.org/10.1037/fam0000826>
- Nachoum, R., Moed, A., Madjar, N., Kanat-Maymon, Y. (2023). Parents' childbearing motivations, parenting, and child adjustment: From pregnancy to 20-months postpartum. *Journal of Marriage and Family*, 85(4). <https://doi.org/10.1111/jomf.12917>
- Nelson, S.K., Kushlev, K., Lyubomirsky, S. (2014). The pains and pleasures of parenting: When, why, and how is parenthood associated with more or less well-being. *Psychological Bulletin*, 140(3), 846-895. <https://doi.org/10.1037/a0035444>
- Nielsen, T., Pontoppidan, M., Rayce, S.B. (2020). The Parental Stress Scale revisited: Rasch-based construct validity for Danish parents of children 2-18 years old with and without behavioral problems. *Health Qual Life Outcomes*, 18(1). <https://doi.org/10.1186/s12955-020-01495-w>
- Ntoumanis, N., Ng, J.Y.Y., Prestwich, A., Quested, E., Hancox, J.E., Thøgersen-Ntoumani, C., Deci, E.L., Ryan, R.M., Lonsdale, C., Williams, G.C. (2021). A meta-analysis of self-determination theory-informed intervention studies in the health domain: Effects on motivation, health behavior, physical, and psychological health. *Health Psychology Review*, 15(2), 214-244. <https://doi.org/10.1080/17437199.2020.1718529>
- Pągowska, M. (2014). Indywidualny dramat trudnego rodzicielstwa: Przebieg, objawy i radzenie sobie z wypalaniem sił u rodziców dzieci z autyzmem. *Człowiek-Niepełnosprawność-Społeczeństwo*, 2(24), 47-59. <http://doi.org/10.5604/17345537.1126282>
- Piotrowski, K., Bojanowska, A., Szczygiel, D., Mikołajczak, M., Roskam, I. (2023). Parental burnout at different stages of parenthood: Links with temperament, Big Five traits, and parental identity. *Frontiers in Psychology*, 14, 1087977. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1087977>
- Pisula, E., Barańczuk, U. (2020). Psychometric Properties of a Polish Version of the Parental Stress Index III (PSI III). *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 32, 455-475.
- Qian, G., Mei, J., Tian, L., & Dou, G. (2021). Assessing Mothers' Parenting Stress: Differences Between One- and Two-Child Families in China. *Frontiers in Psychology*, 11, 609715. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.609715>
- Rayce, S.B., Pontoppidan, M., Nielsen, T. (2020). Concordance within parent couples' perception of parental stress symptoms among parents to 1-18-year-olds with physical or mental health problems. *Plos One*, 15(12). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0244212>
- Ryan, R.M., Deci, E.L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *The American Psychologist*, 55, 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Ryan, R.M., Deci, E.L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. New York: Guilford Publishing.
- Ryan, R.M., Deci, E.L. (2019). Brick by brick: The origins, development, and future of self-determination theory. (In:) A.J. Elliot (red.), *Advances in Motivation Science: Volume 6*, (111-156). Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/bs.adms.2019.01.001>
- Ryan, R.M., Ryan, W.S., Di Domenico, S.I., Deci, E.L. (2019). The nature and the conditions of human autonomy and flourishing: Self-determination theory and basic psychological needs. (In:) R.M. Ryan (red.), *The Oxford handbook of human motivation*, 2nd ed., (89-110). New York: Oxford University Press.
- Szymańska, A., Aranowska, E. (2019). The child's „difficult” temperament and its relation with parental stress in groups of parents bringing up boys and girls. *Psychiatria Polska*, 53(2), 399-417. <https://doi.org/10.12740/PP/94381>
- Taraban, L., Shaw, D.S. (2018). Parenting in context: Revisiting Belsky's classic process of parenting model in early childhood. *Developmental Review*, 48, 55-81. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2018.03.006>

- Van Der Kaap-Deeder, J., Soenens, B., Mabbe, E., Dieleman, L., Mouratidis, A., Campbell, R., Vansteenkiste, M. (2019). From daily need experiences to autonomy-supportive and psychologically controlling parenting via psychological availability and stress. *Parenting: Science and Practice*, 19(3), 177–202. <https://doi.org/10.1080/15295192.2019.1615791>
- Vansteenkiste, M., Aelterman, A., De Mynck, G.J., Haerens, L., Patall, E., Reeve, J. (2018). Fostering personal meaning and self-relevance: A self-determination theory perspective on internalization. *Journal of Experimental Education*, 86(1), 30–49. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/00220973.2017.1381067>
- Więsyk, S., Lachowska, B. (2020). Współpraca rodzicielska: Komunikacja pomiędzy rodzicami. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 2(42), 114–123. <https://doi.org/10.34766/fetr.v42i2.246>
- Woolf, B., Sallis, H.M., Munafò, M.R. (2023). Exploring the lifetime effect of children on wellbeing using two-sample mendelian randomisation. *Genes*, 14(3), 716. <https://doi.org/10.3390/genes14030716>
- Xia, Y., Yang, Y. (2019). RMSEA, CFI, and TLI in structural equation modeling with ordered categorical data: The story they tell depends on the estimation methods. *Behavior Research Methods*, 51, 409–428. <https://doi.org/10.3758/s13428-018-1055-2>